

INTRODUCERE

1. De ce un studiu umoristic într-o comunitate rurală?

Comunitatea rurală reprezintă un context sociocultural de mare importanță, oferind un cadru generos pentru studiile psiho-sociolingvistice, care au ca interes principal analiza legăturii dintre limbă-individ-societate și a modului în care aceasta se reflectă în interacțiunea de zi cu zi.

Bibliografia generală a cercetărilor privind comunitatea rurală cuprinde studii etnologice, folclorice și de dialectologie, interesul căzând, în genere, pe recuperarea tradițiilor și obiceiurilor, prin consemnarea acestora și analiza funcțiilor pe care acestea le au la nivelul societății sau pe descrierea variantelor teritoriale ale limbii ca sisteme lingvistice cu un mod propriu de funcționare. Totuși, comunitatea rurală nu este un „fenomen stagnant”, care suscită interes numai prin apel la recuperarea trecutului arhaic, ci, ca oricare altă comunitate socială, are un caracter progresist care poate fi surprins doar printr-o analiză minuțioasă a faptelor de limbă, a celor sociale și individuale. Este un spațiu cu un vast potențial de cercetare, deoarece privește aspecte precum: limbajul dialectal și influența limbii literare asupra acestuia, comunicarea interculturală sau evoluția limbii în funcție de anumite caracteristici de vârstă, ocupație, statut social și apartenență socială. Mai mult, atunci când ne raportăm la o comunitate rurală, putem lua în discuție noțiunea de „sinceritate” a limbajului: creațiile specifice unor obiceiuri sau tradiții rurale sunt realizate prin apelul la creativitatea unor oameni simpli, iar limbajul este unul spontan.

Dacă în trecut preocuparea cercetătorilor era de a studia comunitatea rurală în stadiul în care aceasta se afla la un moment dat (în sincronie), în lucrarea de față voi considera atât o perspectivă sincronică, pentru a-i evidenția caracteristicile lingvistice, sociolingvistice, psiholingvistice și etnografice ale acesteia, cât și una diacronică, pentru a explica evoluția faptelor de limbă înregistrate, în funcție de anumite criterii sociolingvistice.

Dacă mai sus am creionat de ce este încă atât de ofertantă studierea unei comunități rurale, în cele ce urmează voi preciza faptul că studiul de față nu vizează doar analiza unei comunități rurale în genere sau comunitatea rurală din România, ci se oprește la o anumită comunitate rurală românească, cea care se întinde de-a lungul Văii Superioare a Mureșului.

„Și totuși de ce comunitatea rurală de pe Valea Superioară a Mureșului?” ar putea fi următoarea întrebare la care mă văd nevoită a răspunde. În primul rând, un motiv, și poate cel mai important, pentru care am ales a cerceta această arie geografică este că, până în momentul de față, Valea Superioară a Mureșului reprezintă una dintre zonele cele mai puțin exploatate din punct de vedere lingvistic, folcloric și etnologic. Există monografiile ale satelor care au rezervat câteva pagini studiului lingvistic (Dobrea și Dobrea 1999) sau altele care au surprins anumite tradiții și obiceiuri legate de momentele cruciale din viața unui om (Tarcău 2011, Bacoș 2001, Clineag, Petruț R. 2016), fără a oferi însă o viziune completă asupra zonei studiate.

În al doilea rând, un alt motiv pentru care această zonă a reprezentat un punct de interes este unul pur subiectiv: fascinația pe care mi-o inspiră locul de baștină și felul în care locuitorii vorbesc, dar și mândria acestora, printre care mă includ și eu, de a-și vorbi propriul grai oriunde ar merge. De aceea, studierea acestei arii geografice îmi conferă posibilitatea de a recupera anumite tradiții și obiceiuri ale locuitorilor din comunitățile de pe Valea Superioară a Mureșului, surprinse în bocete, urături, chiuituri sau orații de nuntă, dar și evidențierea unor aspecte contemporane, reliefate de anumite interacțiuni sociale sau de utilizarea într-un context social actual a moștenirii culturale și folclorice.

În altă ordine de idei, lucrarea de față reprezintă o continuare a lucrării de licență, în care am studiat graiul de pe Valea Superioară a Mureșului din punct de vedere dialectal (Rus 2013, 2016, 2017a, 2017b, 2017c, 2018) și a lucrării de disertație, unde am privit graiul studiat din perspectivă psihosociolingvistică (Rus 2014a, 2014b). În linii mari, în urma celor două studii, am ajuns la concluzia că limbajul folosit în zona Văii Superioare a Mureșului se poate încadra în categoria graiurilor mixte, date fiind combinațiile lingvistice specifice, atât graiului transilvănean, cât și ale celui moldovean, asociate cu influențele limbii maghiare¹. Mai mult, abordând o perspectivă psihosociolingvistică, am ajuns la concluzia că și graiul capătă nuanțe noi, în funcție de vârsta, sexul sau statutul social al vorbitorilor. Combinația dintre particularitățile dialectale specifice zonei și influența limbii literare, precum și

---

¹ Aspectul legat de prezența populației maghiare în Valea Superioară a Mureșului va fi tratat în capitolul „Considerații istorico-geografice”.

prezența neologismelor conferă limbajului de pe Valea Superioară a Mureșului o „nuanță” lingvistică aparte în rândul graiurilor daco-române.

O ultimă întrebare care ar putea fi ridicată este: *De ce un studiu umoristic în comunitatea rurală de pe Valea Superioară a Mureșului?*

În sens larg, umorul este fenomenul care definește o comunitate socială. Acesta funcționează asemenea unui „coagulant” social, contribuind la îmbunătățirea comunicării dintre oameni, având rolul de a binedispune și de a crea coeziune între membrii unei societăți. Mai mult, prin tipul de umor folosit, contextul în care acesta apare sau rolul pe care îl îndeplinește la nivelul societății, se pot creiona diverse concluzii cu privire la mentalitatea grupului vizat, simțul umorului, relațiile intersociale, conflictele dintre indivizi, relațiile de putere etc. Prin urmare, pentru a descrie o comunitate rurală este util, în primul rând, a analiza/surprinde mecanismele umoristice care stau la baza acesteia. În sens invers, în vederea alegerii subiectului de analiză, am pornit de la ideea că poate cea mai autentică sursă de umor se regăsește în patrimoniul cultural al oamenilor de la sat, în interacțiunea lor în anumite momente-cheie. Astfel că, pe lângă selectarea unei anumite arii geografice relativ neexploatate din punctul de vedere al cercetărilor lingvistice, folclorice sau etnologice, în prezenta lucrare urmăresc identificarea diferitelor forme sub care umorul poate apărea și mecanismele de creare a acestuia, rolul pe care acesta îl îndeplinește la nivelul comunității, modalitățile de performare, dar și felul în care umorul este receptat de participanții la interacțiune.

2. Stadiul și scopul cercetării

În spațiul românesc, cercetarea limbajului, a comunicării la nivelul unei comunități rurale a constituit o „modă” a secolului al XX-lea când cercetătorii au fost preocupați îndeosebi de identificarea graiurilor în diferite arii geografice, acordând atenție particularităților individuale ale acestora, dar și elementelor comune (Sever 1950, Graur 1955, 1963, Coteanu 1984, Cazacu (coord.) 1967, Petrovici 1970, Ionescu-Ruxăndoiu 1973, Caragiu Marioțeanu 1975, Dumistrăcel 1978, 1997, Rusu G. 1983, Rusu V. 1984, Frâncu 1997). O altă preocupare privind resursele lingvistice și culturale de la nivelul comunității rurale a fost în domeniul etno-folcloric. Astfel, de-a lungul timpului au apărut diverse culegeri sau antologii de folclor, lucrări cu caracter monografic în care sunt dedicate pagini întregi folclorului sau elementelor care constituie patrimoniul cultural al unor comunități rurale².

---

² În urma acestei precizări cu caracter general nu voi oferi o listă bibliografică a celor mai importante contribuții etnologice, etnografice sau folclorice, întrucât nu reprezintă un punct de interes pentru lucrarea de față.

Pe de altă parte, în spațiul românesc, cele mai importante dintre studiile dedicate fenomenului umoristic s-au concentrat fie pe prezentarea unor aspecte de ordin general, mai exact pe propunerea unor tipologii ale umorului verbal (Zafiu 2007), fie s-au orientat spre anumite domenii - mediul politic românesc din perioada comunistă (Popa, 2011, Constantinescu, 2012), cultura locului de muncă (Măda 2009) sau în mod particular spre anumite tipuri de comunicare - conversația fatică (Săftoiu 2009) sau bancurile etnice din mediul online (Popescu 2011).

Deși umorul reprezintă o condiție intrinsecă a unei comunități rurale - și cu toții resimțim această legătură mai ales când ne gândim la jovialitatea cu care sunt practicate anumite obiceiuri populare sau la râsetele stârnite ca urmare a respectării unor tradiții populare - nu am identificat studii care să explice dintr-o perspectivă interdisciplinară umorul din mediul rural. În linii mari, umorul, deși ușor de recunoscut, este un fenomen greu de definit. Prin urmare, în studiul de față voi utiliza conceptul de umor ca un concept „umbrelă” care include și ironia, satira sau sarcasmul ca procedee de realizare a umorului.

Abordând o perspectivă interdisciplinară, în lucrarea de față îmi propun să prezint specificul umorului din comunitatea rurală de pe Valea Superioară a Mureșului. Așadar, prin această cercetare, îmi propun trei obiective majore:

- 1) să analizez particularitățile acțiunilor și interacțiunilor umoristice în comunitatea rurală de pe Valea Superioară a Mureșului;
- 2) să identific în ce măsură poate fi utilizat umorul ca mijloc de interacțiune socială;
- 3) să explic în ce măsură umorul din comunitatea rurală interferează cu specificul umoristic național.

3. Aspecte metodologice

3.1. Direcții de cercetare. Perspective de analiză abordate³.

Cercetarea de față îmbină perspectiva psiho-sociolingvistică cu teoriile lingvistice ale umorului (teoria scenariilor semantice [*Semantic Theory of Humor* - SSTH], teoria generală a umorului verbal [*General Theory of Verbal Humor* - GTVH], modelul izotopic-disjunctiv [*Isotopic-disjunctiv model* - IDM]) (Raskin 1985, Attardo 1994) și cu teoriile nelingvistice (teoria incongruenței, teoria eliberării și teoria superiorității) (Morreall 1983, 1987), alături de teoriile conflictuale (Kuipers 2008, Lockyer and Pickering 2005).

---

³ În această secțiune a părții introductive, voi evidenția în linii mari, principalele perspective de analiză, urmând ca, la începutul fiecărui capitol, să detaliez metodele de analiză specifice.